

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2012, Volume: 7, Number: 1, Article Number: 1C0471

EDUCATION SCIENCES

Received: September 2011

Accepted: January 2012

Series : 1C

ISSN : 1308-7274

© 2010 www.newwsa.com

Fahri Sezer

Balikesir University

fahrisezer23@hotmail.com

Balikesir-Turkey

**ENGELLİ BİREYLERE KARŞI OLUMLU TUTUM GELİŞTİRMEYE YÖNELİK ÖNLEYİCİ
REHBERLİK ÇALIŞMASI; DENEYSEL BİR UYGULAMA**

ÖZET

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak amacıyla deneysel bir uygulama yapılmıştır. Araştırmada önleyici rehberlik anlayışı kapsamında deney grubundaki öğrencilere engelli olma nedenleri, engellilerin tedavileri ve engel türlerine ilişkin bilgi verilmiş ve engelli bireylerle yaşantı geçirmeleri ve onları eğitim ortamlarında ziyaret etmeleri sağlanmıştır. Çalışmada deney-kontrol gruplu, öntest ve sontest uygulamalı deneysel bir yöntem kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda üniversite öğrencilerine önleyici rehberlik faaliyetleri kapsamında uygulanan deneysel çalışmanın engellilere yönelik olumlu tutumlar oluşturmada etkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci, Engel, Engelli Birey,
Önleyici Rehberlik, Tutum

**PREVENTIVE GUIDANCE WORK TOWARDS PEOPLE WITH DISABILITIES TO
DEVELOPING A POSITIVE ATTITUDE; AN EXPERIMENTAL APPLICATION**

ABSTRACT

In this study was an experimental application to university students, in order to allow them to develop positive attitudes towards people with disabilities. In research, students at the experimental group preventive guidance within the scope of, causes of disability, treatment of persons with disabilities has been informed and of the types of obstacles individuals with disabilities to experience and enjoy and to visit them in educational environments. In the study used in practice the experimental-control group, pretest and posttest experimental method. As a result of data analysis preventive activities to university students applied under the guidance of experimental study were found to be effective in creating positive attitudes towards disabled.

Keywords: Student, Disabled, Disabled Individuals,
Preventive Counseling, Attitude.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Engelli bir birey olarak dünyaya gelmek hiç kimsenin tercihi değildir. Aynı şekilde engelli bir çocuk dünyaya getirmeyi de hiçbir anne-baba istemeyecektir. Ancak tüm bunlara rağmen Türkiye’de 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre 8,5 milyon engelli birey bulunmaktadır (Sarı, Bektaş ve Altıparmak, 2010). Durum böyle olunca engelli bireylere yönelik tutumunda olumlu yönde değiştirilmesi ve olumlu tutumlar oluşturulmasına yönelik çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Tutumlar diğer birçok davranışlarımız gibi doğuştan kazanılmazlar, öğrenme yoluyla sonradan kazanılırlar. Anne-baba, arkadaşlar, kitle iletişim araçları, kişisel yaşantılar tutumların oluşmasında rol oynayan önemli faktörlerden bazılarıdır (Aydın, 1985).

Özellikle engelli bireylere yönelik kalıp yargıların, olumsuz ve dışlayıcı, reddedici tutumların varlığını inkar etmek olanaksızdır. Sadece toplumdaki fertler açısından değil engelli bireyin ailesi tarafından da bu tip tutumlar olabilmektedir. Ailelerin yaşadıkları duygusal zorluk, çocuklarının durumlarına ilişkin yeterli bilgi edinememe, diğer insanlara çocuğunun durumunu açıklamada çekilen güçlük, engelle bağlı olarak gelişen engelli bireyde görülen davranış ve sağlık sorunları, tedavi ve eğitim konusunda uzmanlarla görüşebilme eksikliği, yeterli eğitim ortamı bulma çabası, ekonomik olarak yetersizlik ve en yıkıcı olanı ise engelli bireyin gelecek kaygısı, aileler için stres kaynağı oluşturmaktadır. Hatta bazı ailelerde engelli çocuğun varlığı evlilik ilişkisinin bozulmasına bile yol açmaktadır (Türker, 2011).

Normal çocuğa sahip ailelere oranla, bu ailelerdeki bireylerin tümüne, daha fazla sorumluluk, daha fazla çaba ve kendilerine ayırabilecekleri daha az zaman düşer. Yetersizliği olan çocuğun ailesi, bundan böyle baş etmek zorunda olduğu birçok yeni durumla karşı karşıyadır. Ailenin diğer üyeleri, günlük yaşam etkinliklerini belirlerken bile öncelikle ailenin yetersizliği olan üyesinin ihtiyaçlarını gözetmek durumundadırlar (Şenel, 1995).

Engelli bireyin ailesinin bu şekildeki problemler yaşamalarının yanı sıra engelli bireylerin, akranları tarafından da belli ölçülerde reddedildikleri düşük sosyal statüde algılandıkları görülmektedir. Bu ve buna benzer tutumlar yaşantılar sonucu öğrenilirler ve çocukluk döneminde anne-babanın değer yargılarından etkilenecek oluşurlar (Özyürek, 2006). Olumsuz tutumlar ve onlara eşlik eden davranışlar hem insani hizmetlerde hem de toplumsal hizmetlerde kişilerin seçimlerini büyük ölçüde sınırlayabilir (Horner-Johnson, Keys, Henry, Yamaki, Oi, Watanabe, Shimada, et al., 2002).

Bu sınırlılıkların bir nebze olsa azaltılması adına engelli bireylere yönelik olumlu tutum oluşturma fayda sağlayacaktır. Özyürek, (1977) toplumun genel olarak engelli insanlara karşı tutumunun olumlu yönde değişimi için, eğitim ve bilgilendirmenin etkili bir yol olduğunu belirtmiştir. Aile ve çevre çocuktaki eksikliği fazla önemsemediğinde çocuk, kendini eksik hissedecek ve dolayısıyla aşırı bir üstünlük çabasına girecektir. Böylelikle fiziki bir eksiklik, psikolojik bir bozukluğa yol açacaktır. Bu bireylerin engellerinin derecesi, uyumsuzluklarını belirlememektedir; engellerine karşı çevrenin takındığı tavırlar ve bu tavırların derecesi onların psikolojik sağlıklarını bozmaktadır. Bu durumu yetişkinlerin bilmesi ve engelli bireye normal çocuklar gibi davranması önem kazanmaktadır (Akbaba, 2004:4). Burada da işin önemli bir bölümü önleyici rehberlik faaliyetlerine düşmektedir.

Görünüşte basit olmasına rağmen, önleme akademisyenler ve uygulayıcılar tarafından farklı yorumlanmıştır. Kelime anlamıyla önleme, (Depresyondan, erken gebelikten, okuldan kaçmayı, çocuk

felcini önleme vb.) bir şey meydana gelmeden durdurmak anlamına gelir (Romano & Hage, 2000).

Svanberg (1998), temel önlemedeki iki yaklaşım olduğunu bunlardan birinin hastalık odaklı yaklaşım diğeri ise rehberlik hizmetlerinin de kullandığı, sosyal yeterlikler, kişiler arası problem çözme eğitimi aracılığı ile özsaygıyı yükseltici, sosyal güç ve psikolojik dayanıklılığı oluşturu ya da artırıcı nitelikli daha pratik, daha ucuz, çözüm odaklı yaklaşım olduğunu belirtmiştir (Akt. Korkut, 2003).

Conyne (1987) göre temel önleme çalışmaları, risk altında olan ya da olma olasılığı olan kişilerin potansiyel sorunlarını önceden görüp, gerçek müdahalelerden önce dolaylı ya da dolaysız olarak verilen bir hizmettir. Bu müdahaleler risk altındakilerin duygusal sağlıklarını artırmak aracılığı ile onları hem korumayı hem de daha yeterli olmalarını sağlayarak zarar verici ortamlarla karşılaştığında, hastalıkların tekrar oranını azaltmayı hedeflemektedir (Akt. Korkut, 2003).

Caplan (1964) ise önleme hizmetlerini temel, ikincil ve üçüncül önleme olarak üçe ayırmıştır. Bu ayırma göre temel önleme, toplumdaki tüm sağlıkla ilgili bozuklukların olmasını ya da tekrarlamasını azaltmaya yönelik çabalar ve henüz etkilenmemiş kişileri hedeflemektedir. İkinci önleme çalışmaları henüz olmuş olayların süre ve sayı olarak yayılmasını engellemek amaçlı çabalar ve ilk sorunlar görüldüğünde gerçekleştirilir. Üçüncü önleme çalışmaları ise bu sorunların sonucunda oluşan bozuklukları, eksiklikleri azaltmayı hedeflemektedir ve geleneksel tıbbi modellere daha yakındır (Akt. Romano & Hage, 2000). Baker ve Shaw (1987) ikincil ve üçüncül önleme yöntemlerinin önleme olmadığını ancak iyileştirme olduğunu ifade etmişlerdir (Akt. Romano & Hage, 2000).

Önleyici rehberlik çalışmalarına sadece zihinsel sağlık alanında yaşanan sorunların aza indirilmesinde değil aynı zamanda günlük işlevlerin olumlu niteliklerinin artırılmasına da gereksinim vardır (Magyary, 2002). Başka bir deyişle sorunlu davranışlarla ilgilenmek kadar sağlıklı davranışları artırmak da danışmanlığın önemli bir boyutudur (Korkut, 2003).

Önlemenin rehberlik hizmetlerindeki tanımı ise Myrick'e (1993) göre tıptaki halk sağlığı anlayışından esinlenmiştir. Bu anlayışta halkı sağlık konusunda bilinçlendirmek, hastalıklardan korunmanın yollarını öğretmek gibi temel özellikler vardır. Benzer biçimde psikolojik sağlık hizmetlerinde de düzeltilmesi daha fazla bilgi, emek, masraf ve zaman gerektirecek sorunların çıkmasını engelleyecek önlemler alınarak ya da sorunlar kangrenleşmeden erken müdahalelerle bu işlev yerine getirilebilmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında engelli bireylere yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesi ve engelli bireye yönelik olumlu tutum geliştirilmesinin toplumdaki fertlerin eğitilmesi ile mümkün olacağı görülmüştür. Bu hizmetlerin önleyici rehberlik hizmetleri çerçevesinde sunulması da olumlu tutum oluşturmada etkili bir yöntem olacaktır.

Çalışmamızda engelli olan bireylere yönelik mevcut tutumların daha olumlu hale getirilmesi amacıyla deneysel bir uygulama yapılmıştır. Bu amaçla üniversite öğrencilerin engelli bireylere yönelik bilişsel algılarının olumlu yönde değiştirilmesi hedeflenmiştir. Baker ve Shaw (1987) önleme çalışmaları için etkili davranma eğitimi, sosyal problem çözme, yeniden bilişsel yapılandırma gibi bazı yaklaşımları uygulamak gerektiğini belirtmişlerdir (Akt. Korkut, 2003). Bu yöntemlerin kullanılması tutumların değiştirilmesi içinde kullanılabilir. Böylece olumsuz tutumları bulanan bireylerin bilişsel yapılarının değiştirilmesi sağlanmış olacak ve engel ve

engelli bireye yönelik toplumdaki fertlerin olumlu tutumlar geliştirmelerine katkı sağlanacaktır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını saptamak ve ortaya çıkan sonuç doğrultusunda öğrencilerin engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlamaktır. Bu amaçla üniversite öğrencilerine farklı engel grubunda bulunan bireylerin özür durumlarına ilişkin teorik bilgiler verilmiş ve bu engel grubundaki bireylerin rehabilitasyonunun yapıldığı eğitim kurumları ve özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde engelli bireylerle zaman geçirmeleri sağlanmıştır. Böylece üniversite öğrencilerinin engelli birey ve özürlü ile ilgili yaşantı geçirmesi sağlanmış ve onlarla geçirdikleri bu yaşantıları sınıflarındaki diğer öğrencilere izletmeleri ve anlatmaları imkânı verilmiştir.

Tüm bu uygulamalar neticesinde deney grubunda bulunan öğrencilerin görme engelliler, işitme engelliler, konuşma engelliler, ortopedik engelliler, öğrenme güçlüğü yaşayan engelliler ve zihinsel engelliler ile üstün yetenekli ve zekâlı bireyler, uyumsuz çocuklar, ileri derecede ve çoklu yetersizliği olan engelliler ve otistikler ile ilgili yaşantı geçirmeleri ve bilgi edinmeleri amaçlanmıştır. Bu bilgilerin verilmesi ile birlikte engelli bireylere yönelik yanlış tutum ve inançların neler olduğu ve nasıl davranıldığında daha faydalı olunacağı konularında da bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır.

3. DENEYSSEL YÖNTEM (EXPERIMENTAL METHOD)

Araştırma üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak amacıyla önleyici rehberlik anlayışı ile yapılan etkinliklerin, öğrencilerin engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeleri üzerindeki etkisini incelemeye yönelik ön-test, son-test modelli, kontrol gruplu deneysel bir çalışmadır.

3.1. Çalışma Grubu (Research Group)

Araştırmanın örneklemini oluşturan deney ve kontrol gruplarındaki denekler Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde okuyan 161 öğrenci oluşturmuştur. Bu öğrencilerden 83'ü deney, 78'i ise kontrol grubunda bulunmaktadır. Örnekleme alınan öğrenciler rastgele (random) örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

3.2. Veri Toplama Aracı (Data Collection Tool)

3.2.1. Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği

(Attitude Scale for the Disabled)

Engellilere yönelik bir ölçek geliştirmek amacıyla Dökmen (2000) tarafından geliştirilmiştir. 30 maddeden oluşan ölçek, "tamamen katılıyorum" 1, "katılıyorum" 2, "kararsızım" 3, "katılmıyorum" 4, "hiç katılmıyorum" 5 olarak puanlanan 5 basamaklı Likert tipi bir tutum ölçeğidir. Ölçeğin 2, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 22, 25 maddeleri tersine puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 150 ve en düşük puan 30'dur.

Bu ölçeğin geçerliği iki yolla sınanmıştır. Ölçek, Kişi Algısı Ölçeği ile birlikte uygulanarak korelasyonuna bakılmıştır. Korelasyon katsayısı .58 ($p < .01$) bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik katsayıları; Cronbach alfa .91 ve iki yarım güvenilirlik katsayısı da .83 bulunmuştur. Ölçeğin geçerli ve güvenilir sayılabileceği sonucuna varılmıştır (Dökmen, 2000).

3.3. İşlem (Processing)

Deneyisel uygulamaya başlatılmadan önce deney ve kontrol grubunu oluşturmak amacıyla Dökmen (2000) tarafından geliştirilen Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Bu ölçekten elde edilen puanlar neticesinde kontrol ve deney grubundan oluşan homojen gruplar oluşturulmuştur.

Araştırmacı tarafından deney grubunda bulunan öğrencilere her bir engel grubuna ilişkin 10 hafta boyunca hangi çalışmanın yapılacağı planlanmıştır. 10 hafta devam edecek bu uygulamalar neticesinde deney grubunda bulunan öğrencilerin görme engelliler, işitme engelliler, konuşma engelliler, ortopedik engelliler, öğrenme güçlüğü yaşayan engelliler ve zihinsel engelliler ile üstün yetenekli ve zekâlı bireyler, uyumsuz çocuklar, ileri derecede ve çoklu yetersizliği olan engelliler ve otistikler ile ilgili yaşantı geçirmeleri ve bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Böylece üniversite öğrencilerinin engelli birey ve özrü ile ilgili yaşantı geçirmesi sağlanmış ve onlarla geçirdikleri bu yaşantıları sınıflarındaki diğer öğrencilere aktarma imkânı verilmiştir. Bu bilgilerin verilmesinin yanı sıra engelli bireylere yönelik yanlış tutum ve inançların neler olduğu ve nasıl davranıldığında daha faydalı olunacağı konularında da bilgilendirme yapılmıştır. Kontrol grubunda bulunan bireylere ise bu 10 haftalık süreçte engelli bireylerle ilgili herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Deneyisel uygulamanın yapıldığı 10 haftalık sürenin bitiminden sonra deney ve kontrol grubunda bulunan bireylere Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği son-test amacıyla yeniden uygulanmış ve süreç sonlandırılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi (Data Analysis)

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 17.00 paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ilişkisiz örneklemeler t testi, ilişkili örneklemeler t testi ve ortalama değerler kullanılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

Engelli bireylere yönelik olumlu tutum kazandırmak amacıyla yapılan önleyici rehberlik faaliyetlerinin uygulandığı deney grubu öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının, kontrol grubundaki öğrencilere göre daha olumlu olacağı denencesini test etmek amacıyla deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin engellilere yönelik tutum ölçeği öntest ve sontest ölçümlerinden almış oldukları puanlar karşılaştırılmıştır. Bu verilere ilişkin veriler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Deney ve kontrol gruplarının öntest puanlarının karşılaştırması
(Table 1. Comparison of experimental and control groups pretest scores)

Gruplar	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Deney	83	120,59	12,86	159	,426	,671
Kontrol	78	119,80	10,18			

Tablo 1’de deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin öntest puanları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucu deney ve kontrol grubunun öntest tutum puanları arasında anlamlı bir farklılığın ($p>0,05$) olmadığı görülmüş ve araştırmaya başlanabileceği sonucuna varılmıştır. Daha sonra yapılan uygulamanın etkisini belirlemek amacıyla deney grubunda bulunan öğrencilerin öntest-sontest puanları karşılaştırılmış ve anlamlı bir farklılığın olup olmadığı test edilmiş ve bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Deney grubunun öntest-sontest puanlarının karşılaştırması
(Table 2. Experimental group pretest-posttest scores of the comparison)

Deney	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Öntest	83	120,59	12,86	82	-3,91	0,00
Sontest	83	127,48	11,572			

Tablo 2’de görüldüğü gibi, engelli bireylere yönelik olumlu tutum kazandırmak amacıyla yapılan önleyici rehberlik faaliyetlerinin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerinin engellilere yönelik tutum puanı rehberlik faaliyetlerinin uygulama öncesi $\bar{X}=120,59$ iken, uygulama sonrası $\bar{X}=127,48$ olarak saptanmıştır. Buda yapılan uygulamanın deney grubunda bulunan öğrencileri üzerine olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir. Deney grubunda meydana gelen bu değişimin kontrol grubunda da gerçekleşip gerçekleşmediğini saptamak amacıyla kontrol grubundaki öğrencilerin öntest-sontest puanları karşılaştırılmış ve bulgular tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Kontrol grubunun öntest-sontest puanlarının karşılaştırması
(Table 3. Control group pretest-posttest scores of the comparison)

Kontrol	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Öntest	78	119,80	10,18	77	,886	0,37
Sontest	78	117,84	18,04			

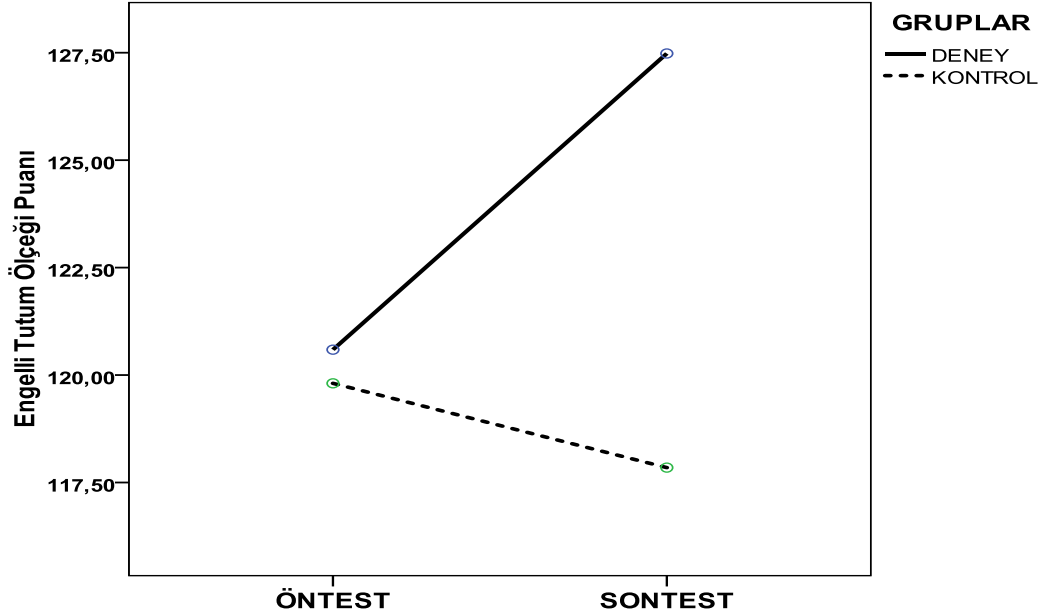
Tablo 3’te görüldüğü gibi, kontrol grubundaki öğrencilerin engellilere yönelik öntest tutum puanı $\bar{X}=119,80$ iken, bu değer sontestte $\bar{X}=117,84$ olmuştur. Bu sonuca göre herhangi bir uygulama yapılmamış olan kontrol grubundaki öğrencilerin tutumlarında herhangi bir değişimin olmadığı saptanmıştır. Son olarak deney ve kontrol gruplarında bulunan öğrencilerin sontest tutum puanları karşılaştırılmış ve ortaya çıkan sonucun hangi grubun lehine olduğu saptanmaya çalışılmış ve bulgular tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Deney ve kontrol gruplarının sontest puanlarının karşılaştırması
(Table 4. Comparison of experimental and control groups posttest scores)

Gruplar	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Deney	83	127,48	11,572	159	4,057	,000
Kontrol	78	117,84	18,046			

Tablo 4 incelendiğinde, engelli bireylere yönelik olumlu tutum kazandırmak amacıyla yapılan önleyici rehberlik faaliyetlerinin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerinin engellilere yönelik tutum puanı uygulama sonrası $\bar{X}=127,48$ olmuştur. Kontrol grubundaki öğrencilerin ise tutum puanı $\bar{X}=117,84$ olarak saptanmıştır. Buna sonuca göre deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin sontest puanlarında deney grubundaki öğrencilerin lehine olacak şekilde bir artış olduğu görülmüştür. Buda engelli bireylere yönelik olumlu tutum kazandırmak amacıyla yapılan önleyici rehberlik faaliyetlerinin deney grubundaki öğrenciler üzerinde pozitif bir etkisinin olduğunu, kontrol grubundaki öğrencilerde ise herhangi bir değişimin olmadığını göstermektedir.

Yapılan rehberlik uygulamasına katılan deney grubu öğrencileri ile uygulamaya katılmayan kontrol grubu öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği puanlarının işlem öncesi ve işlem sonrası karşılaştırılmasına ilişkin sonuçların daha net bir şekilde anlaşılması için yapılan deney ve kontrol grubu eksenli çizgi grafiği Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Deney ve kontrol grubu öntest-sontest puanlarının karşılaştırılması
(Figure 1. Comparison of experimental and control groups pretest-posttest scores)

Araştırmanın sonuçları engelli bireylerle etkileşime girmenin onlara yönelik olumlu tutum geliştirme üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu göstermektedir. Daha önce yapılmış birçok çalışmada engelli bireylerle etkileşime girmenin onlara yönelik güçlü olumlu duygular yaşama üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Bu etkileşimin sıklığının artması yaşanan olumlu duygularında sürekli olmasına etki ettiği görülmüştür (Stachura & Garven, 2007). Krahe' ve Altwasser (2006), fiziksel olarak engelli olan bireylere yönelik olumsuz tutumların okul ortamına entegre edilmiş programlarla değiştirilebileceğini belirtmişlerdir. Bu amaçla yaptıkları çalışmada engelli bireylerle etkileşime geçmiş bireylerde olumlu yönde bir değişim olduğunu saptamışlardır. Bu bulgular çalışma sonucunda elde edilen bulgular ile tutarlıdır.

Toplumumuzda genellikle engelli bireyle şakalaşma, onu fazla ciddiye almama gibi davranışlar ortaya konan davranış kalıplarındandır (Akkök ve Özer, 2005). Bu gibi davranışlar toplumda onlara yönelik tutumların olumsuz olduğunun göstergesidir. Toplumun genel olarak engelli insanlara karşı tutumunun olumlu yönde değişimi için, eğitim ve bilgilendirme etkili bir yoldur (Özyürek, 1977). Horner-Johnson, Keys, Henry, Yamaki, Oi, Watanabe, Shimada, ve ark. (2002) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik olumlu tutumlarının orta düzeyde olduğu saptanmıştır (akt. Nagata, 2007). Bu bulguda eğitim engelli bireylere yönelik tutum üzerinde etkisini ortaya koymaktadır.

Özellikle eğitim ortamında öğrenciye model olma ve onda tutum oluşturmada öğretmene önemli görevler düşmektedir. Bir sınıf ortamında en etkin kişi olan öğretmenin sınıftaki çocuklara karşı gösterdiği tutum ve davranışlar onların üzerinde oldukça etkilidir; çocukların birbirleri ile hatta aileleriyle olan etkileşimlerini de yönlendiren bir etmendir. Engelli bireylere ve kaynaştırma programlarına karşı olumsuz görüş ve tutuma sahip olmanın temelinde büyük ölçüde engellilik, engelli bireyler ve kaynaştırma programları hakkında yeterli bilgiye sahip olmamak yatmaktadır (Metin, Güleç ve Şahin, 2007). Brooks ve Bronsford (1971), Glas ve Meckler (1972), Herasmin ve Horne (1976) eğitimin öğretmen tutum ve davranışlarının olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuşlardır (Akt. Thomas, 1990) Strain ve Kerr, (1981) öğretmenlerin çeşitli kurslardan sonra kaynaştırmayla ilgili yeterliliklerinin, kendine güvenin arttığını ve daha olumlu yaklaşımları benimsediklerini belirtmişlerdir. Bu çalışma ile eğitim fakültesi öğrencilerine önleyici rehberlik çalışması yapılarak hem geleceğin öğretmen adayları olmaları hem de geleceğin ana-babaları olmaları nedeniyle engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeleri ve bunu öğrencilerine aşımaları sağlanmış olacaktır. Ayrıca engelli bireylerin eğitimlerinde önemli bir etkiye sahip olan kaynaştırma eğitimini daha faydalı ve öz verili bir şekilde yapacaklardır.

Engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmenin yanı sıra önemli hususlardan biride onlara yönelik olumsuz tutumları azaltmaktır. Özellikle genç yetişkinlik döneminde insanlar yakın ilişkide olacağı diğer insanları ararlar. Engelliler ise genelde yakın ilişki kurma fırsatlarından uzak tutulmuşlardır. Toplumdan soyutlanan, ailesi tarafından aşırı koruma altında yetiştirilen ve toplumsal örgütlere katılma olanakları sınırlanan engellilerin bu nedenle sosyal çevresine ve topluma katılma olanakları büyük ölçüde sınırlanmıştır. Bu koşullar içerisinde engelli bireylerin yaşamlarını birleştirecekleri bireyleri bulması güçleşmektedir (Karataş ve Çifci, 2010). Bu durum onların toplumdan daha da soyutlanmalarına ve onlara yönelik olumlu tutumlar oluşturmalarının önünde engel olacaktır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular önleyici rehberlik faaliyetleri kapsamında bu bireylerle etkileşim içinde olmanın onların diğer bireylerle etkileşime girme ve sosyalleşmeleri üzerinde de olumlu etkilerin olacağını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmadan elde edilen bulgular yukarıda belirtilen çalışmaların bulguları ile tutarlı sonuçlar vermiştir. Önleyici rehberlik faaliyetleri sayesinde engellilere yönelik olumlu tutumlar oluşturulabileceği saptanmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RE RECOMMEDATION)

Araştırma bulgularının analizi sonucunda, engelli bireylere yönelik olumlu tutum kazandırmak amacıyla yapılan önleyici rehberlik faaliyetlerinin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanlarının kontrol grubundaki öğrencilere göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu sonuç engelli bireylere yönelik olumlu tutum kazandırmak amacıyla yapılan önleyici rehberlik faaliyetlerinin engellilere yönelik olumlu tutum oluşturmada önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Elde edilen bu sonuçlara bağlı olarak engelli bireylere yönelik olumlu tutum oluşturma amacıyla bazı önerilerde bulunmuştur. Öncelikle bu çalışmanın engellilere yönelik olumlu tutum oluşturma üzerindeki etkisinin yanı sıra aynı zamanda engelli bireylerin gelişimine de olumlu yönde katkısı olduğu söylenebilir. Özellikle bu uygulama neticesinde engelli bireyler normal akranları ve bireylerle daha çok etkileşime geçmiş olacaklar ve buda sosyal olarak kabul edildikleri

düşüncesinin gelişimine katkı sağlayacaktır. McMahon (1998), yaptığı araştırmada rekreatif (boş zaman faaliyetleri) etkinliklerin engelli bireylerde çevreyle ve toplumla bütünleşme, arkadaşlık kurabilme ve sosyal kabulün oluşturulması bakımından önemini ortaya koymuştur. Chiang (2003), otistik çocuklar için eğlenceli bir ortamda yapılan fiziksel aktivitelerin sonucunda, sosyal doğal etkileşimin arttığı, yalnızlık duygusunun azaldığını ve akranlarıyla arkadaşlıklarını pekiştirdiğini belirtmiştir. Bu çalışmalardan da anlaşılacağı üzere engelli bireylerin daha fazla sosyal faaliyete geçirilmeleri onlar üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Bu anlamda engelli bireylerin daha çok bu faaliyetlere yönlendirilmesi ve sosyalleşmelerine katkı sağlayıcı faaliyetlerde bulunmalı faydalı olacaktır.

Özyürek (2006) ve Nagata (2007) kültürel değerlerin engelli bireylere yönelik olumlu ve olumsuz tutumları belirleyen en önemli unsur olduğu belirtilmiştir. Şehir ortamında yaşayan bireylerin sosyo-kültürel yapının etkisiyle engelli birey ile ilgili bilinçlenmenin artması sonucu engelliye yönelik tutumlarda olumlu tutumların kırsal kesime nazaran biraz daha fazla öne çıktığı söylenebilir (Kula, 2007). Ayrıca Horner-Johnson ve ark., (2002) akrabaları ya da arkadaşları arasında engelli bireyler bulunan öğrencilerin zihinsel engelli bireylerin haklarına uygun yaklaştıklarını saptamıştır. Bu sosyal faktörler göz önüne alındığında engelli bireylere yönelik tutumların şekillenmesinde etkili olan bu durumlar göz önüne alınmalı ve normal bireylerin bu çerçevede bilgilendirilmelidir. Özellikle kırsal bölgelerde eğitim ortamlarında öğrencilerin engelli bireylerle daha çok etkileşime girmelerine olanak sağlanması faydalı olacaktır.

Sonuç olarak engelli olmanın kimsenin tercihi olmadığına bilinmesi gerekmektedir. İster eğitim ortamında ister sosyal ortamda olsun çevremizdeki engelli bireylere yönelik tutumları daha olumlu hale getirebilmek için toplumdaki tüm bireylerin çaba sarf etmesinin bu bireylerin psikolojik ve sosyal gelişimleri için önemli olduğu unutulmamalıdır.

NOT (NOTICE)

Bu makale 20. eğitim bilimleri kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Akbaba, S., (2004). Psikolojik sağlığı koruyucu rehberlik ve psikolojik danışma. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
2. Akbuğa B. ve Gürsel F., (2007). Bilgilendirme yoluyla beden eğitimi spor yüksekokulu öğrencilerinin engelli bireye yönelik değişen tutumları. Spormetre, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1, s:5-8.
3. Akkök, F. ve Özer B.U., (2005). Yaşamın diğer penceresi, otistik özelliklere sahip çocuk babaları ve duyguları. Ankara: Özgür Yayınları.
4. Arıkan, Ç., (2001). Türkiye’de görme özürlü kadınlar: sorunlar, beklentiler, çözüm önerileri. Ankara: Körler Federasyonu Yayını No: 3.
5. Aydın, O., (1985). Davranış bilimine giriş, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
6. Baker, S.B. and Shaw, M.C., (1987). Improving counseling through primary prevention. Ohio: Merrill Publishing Company. A Bell & Howell Company.
7. Caplan, G., (1964). Principles of preventive psychiatry. New York Basic Books.

8. Chiang, T., (2003). Effects of a therapeutic recreation intervention within a technology-based physical activity context on the social interaction of male youth with autism spectrum disorders. Indiana University.
9. Conyne, R.K., (1983). Two critical issues in primary prevention: What it is and how to do it? *The Personnel and Guidance Journal*, 61(6), 331-334.
10. Dökmen, Z.Y., (2000). Engellilere yönelik tutum ölçeği, geliştirilmesi, geçerliliği ve güvenilirliği (bildiri). XI. Ulusal Psikoloji Kongresi, 20-22 Eylül, Ege Üniversitesi, İzmir.
11. Gençöz, F., (1997). The effects of basketball training on the maladaptive behaviors of trainable mentally retarded children. *Research in Developmental Disabilities*, 18, p:1-8.
12. Horner-Johnson, W., Keys, C., Henry, D., Yamaki, K., Oi, F., Watanabe, K., and Shimada, H., et al. (2002). Attitudes of Japanese students toward people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*; 46, 365-78.
13. İlhan, L., (2008). Eđitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16,1, 315-324.
14. Karataş, K. ve Çifci E.G., (2010). Türkiye’de engelli kadın olmak: deneyimler ve çözüm önerileri, *The Journal Of International Social Research*,3,13, 148-152, *Woman Studies (Special Issue)*.
15. Krahe, B. and Altwasser, C., (2006). Changing Negative Attitudes Towards Persons With Physical Disabilities: An Experimental Intervention. *J. Community Appl. Soc. Psychol.*, 16, 59-69.
16. Korkut, F., (2003). Rehberlikte önleme hizmetleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 441-452.
17. Kula, M.N., (2007). Bedensel engellilere yönelik tutumlar ile dini tutumlar arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *İslami Araştırmalar Dergisi*, (Din Psikolojisi Özel Sayısı).
18. Magyary, D., (2002). Positive mental health: A turn of the century perspective, *Issues in Mental Health Nursing*, 23(4), 3331-3350.
19. McMahon, D.J., (1998). Social acceptance of children with developmental handicaps in integrated day camps. Canada: University Of Toronto.
20. Metin N., Güleç H. ve Şahin Ç., (2007). İlköğretim Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Almış Oldukları Hizmet İçi Eğitim Sonrasında Yeterliliklerinin Belirlenmesi. <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/279.pdf>, (erişim tarihi: 18 Mart 2011).
21. Myrick, R.D., (1993). *Developmental guidance and counseling: a practical approach*, (2nd ed.) Minneapolis, MN : Educational Media Corp.
22. Nagata K.K., (2007). The measurement of the Hong Kong-based baseline survey of students' attitudes toward people with a disability: cross-cultural validation in Lebanon. *International Journal of Rehabilitation Research*, 30, 239-41.
23. Oytun, F., (2009). Engelli kadınların sağlık sorunları ve beklentileri, <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/turkce/sayfadosya/engelliikadin/fatmaioytun>, (erişim tarihi:01 Mart 2011).
24. Özyürek, M., (1977). Effects of live, audio and print presentation of a discussion about physical disabilities on attitude motivation toward disable person in Turkey. Unpublished Doctoral Dissertation, University Of Nort Hern Colorado.

25. Özyürek, M., (2006). Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi. Ankara: Kök Yayıncılık.
26. Prillaman, D., (1983). Attitudes of school principals regarding the mainstreaming of handicapped children, U.S. Virginia, (ERIC Document Reproduction Service No. ED 250 860).
27. Romano, J.L. and Hage, S.M., (2000). Prevention and counseling psychology: revitalizing commitments for the 21st century. *The Counseling Psychologist*, 28, 6, p.733-763.
28. Sarı, H.Y., Bektaş M. ve Altıparmak S., (2010). Hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 27, 80-83.
29. Şenel, H.G., (1995). Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*; 2, 33-9.15.
30. Stachura, K. and Garven, F., (2007). A national survey of occupational therapy students' and physiotherapy students' attitudes to disabled people. *Clinical Rehabilitation*, 21, 442-449.
31. Strain, P. and Kerr, M.M., (1981). Mainstreaming of children in schools. Research and programmatic issues. New York: Academic Press Inc.
32. Svanberg, P.O.G., (1998). Attachment, resilience and prevention. *Journal of Mental Health*, 7(6), 543-578.
33. Thomas, R.M. (1990). The encyclopedia of human development and education theory, research and studies. Retrieved March 1, 2011. <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=115455655>, (erişim tarihi:08 Mart 2011).
34. Türker, İ., (2011). Engelli bireylere yönelik tutumlar. http://www.ueder.org/makaleler/engelli_bireylere_yonelik_tutumlar, (erişim tarihi:20 Mart 2011).